

MAKÜ
MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

Journal of Mehmet Akif Ersoy

E-ISSN

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>
madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 1, Sayı 1, Aralık 2023 / Volume 1, Issue 1, December 2023

**TANIMLAYICI VE TAMAMLAYICI KURMACA BİR FİGÜR OLARAK AKİF'İN
MEKÂNLARI**

Akif's Places as a Defining and Complementary Fictional Figure

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 27.11.2023
Kabul Tarihi/Accepted Date : 18.12.2023
Sayfa/Pages : 1-12
DOI Numarası/DOI Number : 10.5281/zenodo.10435408

Ruhi İNAN

(Prof. Dr.), Balıkesir Üniversitesi, e-mail: ruhiinan@hotmail.com

 0000-0003-4377-0999

Atf/Citation

İnan, R. (2023). Tanımlayıcı ve Tamamlayıcı Kurmaca Bir Figür Olarak Akif'in Mekânları. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (1/1), 1-12.

TANIMLAYICI VE TAMAMLAYICI KURMACA BİR FİGÜR OLARAK AKİF'İN MEKÂN LARI

Akif's Places as a Defining and Complementary Fictional Figure

Ruhi İNAN

Öz: Akif şiiriyle olduğu kadar tahkiyeli metinleriyle de öne çıkmış bir şairdir. Hikâyeyi şiire aruz ile hem de Türkçe söylemek hüneri, kendisinin “aczinin gıryesidir” tevazuuna hapsolmayacak kadar kıymetlidir. Ömrünün hiçbir döneminde dünyalık mekânı asla tasavvur ve tasarruf etmemiş olan Akif, şiirlerinde kullandığı mekânlara ayrı bir misyon yükler ve bilhassa manzum hikâyelerinde mekânsız ve misyonsuz hiçbir yerin kullanılmadığı görülür. Onun mekânları canlıdır ve kendi yaşadığı âlemin içinden çıkmışlardır. Bu sebeple de bu mekânlar öncelikle gerçekler ve işlevsel olarak kurguda sınırlamazlar.

Çalışmada Akif'in tüm manzum hikâyeleri okunmuş, işlevlerine göre tasnif edilmiştir. Manzum hikâyelerindeki bu mekânlar bahsi geçen tasnif ve işlevlere göre seçilen farklı örnekler üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Akif'in mekânları, manzum hikâyeler, şiir

Abstract: Akif is a poet who stands out with his narrative texts as well as his poetry. In that poem, he does a very good job of using both the story technique and the aruz meter. Akif, who never thought of owning a place in any period of his life, attributes a separate mission to the places he uses in his poems, and especially in his narrative stories, it is seen that no place is used without a place or a mission. His places are alive and emerged from the world in which he lives. For this reason, these places are primarily real and do not keep secrets functionally in fiction.

In the study, all of Akif's verse stories were read and classified according to their functions. These places in the narrative stories were examined through different examples selected according to the classification and functions mentioned.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Akif's places, stories in verse, poetry

Giriş

Kurmaca metinlerde mekânlar işlevsel olarak ikincil derecede önemli görülürler. Bu durum, bu tür metinlerin ana unsurunun insan olmasıyla ilgilidir. İnsanın temel öge olduğu itibari metinlerde mekânlar, figüratif olarak insanı ya tanımlayıcı ya da tamamlayıcı olarak bütünlerler. Mesela Araba Sevdasındaki Lando, bir mekân olarak kabul edildiğinde tek başına bir şahıs gibi işlevsellik kazanır. Yine iç ve dış mekânların ayrıntılı bir biçimde yer aldığı Yeni Turan romanında olduğu gibi mekânlar, genel fiktif yapının tamamlayıcı bir unsuru olarak metinde yer bulur. Küfe'de olduğu gibi mekânlar, yazıldığı dönemin tanığıdır ve bir bakıma sosyal hayatının o mekân üzerinden aktarılması rolünü üstlenirler. Ölmeye Yatmak ya da Gün Olur Asra Bedel romanlarında olduğu gibi kişiyi teşekkül ve tekâmül ettiren bir inşa aracı olarak da mekânlar kullanılır. Bu sebeple mekânın ne ölçüde ve nasıl kullanıldığı, metnin kurgusuna, mesajına ve üslubuna katkılarının neler olduğu gibi metni okura açan değişkenler mekânın kullanımını daha önemli hale getirir. Mekânları, metinlerdeki işlevlerine göre şu şekilde tasnif etmek gerekir;

1. Tanımlayıcı Mekânlar
  - a. Sosyal statü gösteren mekânlar
  - b. Lokasyonu tanımlayan mekânlar
  - c. Kişilik olarak tanımlanan mekânlar
  - d. Kurmaca zamanını tanımlayan mekânlar
2. Tamamlayıcı Mekânlar
  - a. Kurmacaya şekil veren mekânlar
  - b. Olayları aktarmak için kullanılan mekânlar

Mekânlar, Akif'in manzum hikâyelerinde de benzer şekillerde kullanılmaktadır. Bu hikâyelerin özellikle giriş kısmının bir sokak tasviriyle başlatıldığı, iç mekân tasvirlerinin metin içinde hem sosyal statüyü vermek hem de yaşam biçimini yansıtmak için tanımlayıcı bir unsur olarak kullanıldığı görülür. Akif, olay akışı içinde etrafında gördüğü lüzumlu reel materyali, metnin kurmaca yapısını destekler mahiyette şiirinde kullanmaya çalışır. Bu sebeple onun mekânları, plastik mekânlar olmaktan ziyade canlı, hayatın içinde tesadüf ettiğimiz gerçeklikte, aktarılan vakanın tüm ciddiyetini okurun kalbine ve gözlerine aktaran bir keyfiyettir. Onun mekânları ile ilgili bu durum, anlatılan vakanın Akif tarafından bizzat yaşanmış ve gözlemlenmiş olmasıyla ilgilidir. (Güneş 2016; 57)

Şiirini “samimiyeti ancak hüneri” şeklinde tanımlayan Akif, yukarıda bahsi edilen meseleler karşısındaki hassasiyetini de bu samimiyetten alır. (Üstten 2022, 189) Onun bu tavrı, okurun metne bakış açısını ciddi bir biçimde etkilerken bu yaklaşımın üslubun akıcılığına da önemli bir şekilde tesir ettiği gözlemlenir. Şiirinde konular, sadece bilinen şiirsel unsurlar üzerinden okura aktarılmaz. Okur meseleyi, sosyal problemin bir parçası olan mekânlar ve insan davranışları üzerinden görür.

Akif, sokakları sadece mekânsal ve kurgusal bir figür olarak düşünmez; dönemin yaşayışını, yaşanan mekânların ekonomik durumunu, sosyal problemlerle mekânsal problemler arasında bir bağ kurmayı da içine alabilecek bir bakış açısıyla sokakları anlatır. Onun dizelerinde sokaklar, resmin bir parçası olmasına rağmen anlatılan şeylerin mühim bir tanımlayıcısı ve tamamlayıcısıdır; sokaklar adeta bir birey gibi onlarca yıl öncesinden tahmin edilen/edilemeyen şeyleri okurun kulağına fısıldar gibidir.

Yöntem

Araştırmada veri incelemeyi ve bu veriler arasındaki bağlantıları mukayese ve tespit etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi kullanılırken veri toplamak amacıyla bir nitel araştırma figürü olan doküman analiz yöntemi de kullanılmıştır. Nitel araştırmanın amacı; Akif'in şiirdeki mekân kullanımının şiirin kurgusal düzlemine ne şekilde kullanıldığını, kullanım farklılıklarının ne gibi farklılıklardan oluştuğunu ve şairin üslubuna yansıyan taraflarının neler olduğunu tespit etmektir.

Tartışma Bulguları ve Yorumlar

Küfe

Akif, Küfe adlı manzum hikâyesine “Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek” cümlesiyle başlar ve devamında her gün geçtiği bu sokağı uzun uzun tasvir eder. Bu tasvirden hareketle okur; ben anlatıcının yaşadığı semtin nerede olduğunu, sokakların durumunu, bakımsızlığını, burada yaşayan insanların ekonomik ve kültürel seviyesini öğrenmiş olur. Akif sokakla ilgili unsurları harekete bağlı makul bir görsel sırayla tasvir eder. Önce yola çıktığı yeri, yollardaki çukurları anlatır ve hareket devam ettikçe çukurlarla ilgili ayrıntılı tasvirler vermeye, sağlı sollu yıkık ya da yıkılmaya yüz tutmuş evleri anlatmaya başlar ve tasvir ettiği unsurları özellikle mahallenin kimliğini ortaya koyacak şekilde teşekkül ettirir. Şair yağmurlu bir günü hikâyede tercih ederek sokakların bakımsızlığını göstermek ister böylece vakanın olumsuz seyrine de bir şekilde yön vermiş olur. Sokağın durumu iskandil ve kandil olmadan geceleri sokaklardan geçmenin mümkün olmayacağı abartılı ve ironik bir biçimde vurgulanır. Hikâyedeki mekân tasvirleri, sadece yer tespiti yapılmak için değil; daha da ötesinde ortaya çıkacak olan sosyal problemlerin hem kaynağı hem de göstergesi olarak kullanılır. Aşağıda tanımlama kapsamındaki mekân kullanımının tablosu verilmiştir.

Şekil I: Küfe: Tanımlama

Tanımlama	Tanımlanan Şey	Atf
Yüzme bilinmeden geçilmez	Sokak	Bakımsızlık- Lokasyon- mekân
İstanbul'un Kenarı		Lokasyon
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,		Bakımsızlık- Lokasyon
Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden		Eski ve harap olma
Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden O sâlhurde, harab evler		Yılgınlık, bitkinlik, ekonomik zayıflık- mekân

Metinde mekânla birlikte tamamlanan figüratif kişiler de mevcuttur. Ben anlatıcı, sokak boyunca gördüğünü metnin mesajına uygun bir şekilde tasvir eder. Yürüme ilerleyince anlatıcı bir kadın ve sekiz yaşlarında bir çocukla karşılaşacaktır. Bu kişiler mekânla birlikte tamamlan canlı figürlerdir ve metnin mesajı bu kişiler üzerinden okura aktarılır. Çocuk, babasının ölümüne ve kaderine olan isyanını küfeyi tekmeleyerek ifade eder. Bu kısımda mekân, kişileri tamamlayan bir unsur olarak ikinci derece işlev görmektedir. Şair, bir anlamda bu kişileri ve yaşadıkları mekânı bir birini doğuran ve tamamlayan, onların umutlarını besleyen/erteleyen şey olduğunu da anlatmaktadır. Aşağıda hikâyede geçen tamamlayıcı mekân kullanımı tablo haline getirilmiştir.

Şekil II: Küfe: Tamamlama

Tamamlama	Tamamlanan Şey	Atıf
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski. Bu bir hamal küfesiymiş	Sokak	Fakirlik - Mekân
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden, Gerildi, tekmeleyi indirdi öyle bir küfeye		Davranış- Mekân
– Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın! Ne istedin küfeden, yavrum? Ağzı yok dili yok, Baban sekiz sene kullandı.		Hayat Algısı- Mekân
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini. Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?"		Hayat - Mekân
Sakallı, yok mu işin? Git cehennem ol şuradan! Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?		Ahlak- Mekân
Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken... – Bırak hanım, o çocuktur, kusûra bakmam ben.		Ahlak - Mekân
Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!		Hayat- Mekân

Hasır

Hasır adlı şiirde bir attar dükkânı mekân olarak anlatılır. Bu attar dükkânında olmayan şey yoktur ve şair bu durumu bir alışveriş diyalogu ile anlatır. Aynı zamanda mekânsal bir gösterge olarak attar dükkânı, belli bir yaşam biçiminin mantalitesini de temsil eder. Orada yaşayan insanlar, maddi zorluklar yüzünden olsa gerek sağlık problemlerine çözümünü doktora gitmek yerine attarda aramayı tercih eden kişilerdir. Mekân, bu yaşam biçimini somut hale getirmek maksadıyla tasvir edilir. Mekânın kurguyu tamamlayan bir unsur olarak kullanıldığı şiirde, yoksulluğun ve trajedinin yoğun bir biçimde yaşandığı bu dükkânda bir alışveriş diyalogu dikkat çekici bir biçimde anlatılır. Mahalle sakinlerinden uzun zamandır yatalak olarak yaşayan yaşlı bir kadın ölmüştür ve onu defnetmek için attardan hasır alınır. Attar dükkânının sokakla, mahalleyle doğrudan ve canlı bir bağlantısının olduğu görülmektedir. Mekân yoksulluğu ve trajediyi bir şekilde somut hale getiren canlı bir gösterge şeklinde tasvir edilmiştir. Aşağıda şiirdeki tamamlayıcı mekân kullanımı tablo haline getirilmiştir.

Şekil III: Hasır: Tamamlama

Tamamlama	Tamamlanan Şey	Atıf
-----------	----------------	------

– Ver ordan on paralık zencefil, çörek otu, biber. Geçenki beş para borcumla on beş etmedi mi? – Silik bu yirmilik almam... – Uzatma gör işimi!	Attar	Devir, Sosyal Hayat - Mekân
Beşer onar paralar hepsi yaklaşıp deliğe, Süzüldüler oradan bir kilitli çekmeceye. Epeyce fâsıladan sonra geldi başka biri: – Genişçe bir hasırın var mı? Neyse hem değeri.		Davranış- Mekân
Cenâze sarmak içindir, eziyyet etme sakın! Mahallemizde beş aydır yatan o hasta kadın Bugün, sabahleyin artık cihandan el çekmiş...		Mahalle Kültürü- Mekân
– Yanında kimse de yokmuş... Aman bırak neyse. Ecel gelince ha olmuş, ha olmamış kimse! – Dokuz kuruş bu hasır, siz, sekiz verin haydi... Pazarlık etmeyelim bir kuruş için şimdi!		Sosyal Hayat - Mekân
Hasır büküldü, omuzlandı, daldı bir sokağa; Sokuldu kim bilir ordan da hangi bir bucağa. Açıldı, bir ölü saklanmak üzre sînesine; Kapandı ketm-i adem heybetiyle sonra yine!		Değer- Mekân
Sükûn içinde uzaklaştı âşiyânından. Geçince sûrunu şehrin, uzattı servistan Garîb yolcuyla tevkîfe bin bükülmez kol! Omuzdan indi hasır, yoktu çünkü artık yol.	Sokak	Tenakuz, Adet - Mekân
Bulduğum o mukassî mahalden ayrıldım. Bu perde bitti mi? Heyhât! Atmadım bir adım, Ki rûhu eylemesin böyle bin fecîa harâb!. Hayât nâmına yâ Rab, nedir bu devr-i azâb ?	Mezarlık	Hayat- Mekân

Seyfi Baba

Seyfi Baba adlı manzum hikâye Küfe şiirinde olduğu gibi bir sokak tasviriyle başlar. Hikâyede sokak üzerinden yoksulluk, ekonomik şartlar, mekânsal geri kalmışlık gibi unsurları tasvir edilir. Küfede olduğu gibi yolların bozukluğu, çukurların derin ve fazla oluşu, evlerin yıkılmak üzere olması, sokakların çok karanlık ve çamurdan geçilemez olması anlatılmaktadır. Mekânı tanımlayan bu olumsuz tasvir cümleleri elbette metnin mesajına da aracılık etmektedir. Şair yaşadığı, bildiği bir mekânı anlatmaktadır. Aşağıda tanımlayıcı özellikte olan mekân kullanımı tablo haline getirilmiştir.

Şekil IV: Seyfi Baba: Tanımlama

Tanımlama	Tanımlanan Şey	Atıf
Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol! Gecikirsem kalırım beklemeyin... Zîrâ yol Hem uzun, hem de bataktır...	Sokak	Lokasyon – Mekân
Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde; Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde. Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak; “Gel!” diyen taşları kurtarmasa, insan batacak. Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine. Boğuyordum müteveffâyı bütün âferine.		Lokasyon- Mekân
Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek, Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek! Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim, Çifte sandal, yüzüyorduk; o yüzer, ben yüzerim. Çok mu yüzdük, bilemem, toprağı bulduk neyse; Fenerim başladı etrâfımı tektük hisse.		Lokasyon- Mekân
Vâkiâ ben de yoruldu, o fakat pek yorgun... Bakıyordum daha mahmurluğu üstünde onun: Kâh olur, kör gibi çarpar sıvasız bir duvara; Kâh olur, mürde şua'âtı düşer bir mezara;	Sokak	Lokasyon - Mekân
Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın, dolaşır; Sonra en korkulu eşhâsa çekinmez, sataşır; Gecenin sütre-i yeldâsını çekmiş, üryan , Sokulup bir saçağın altına gûyâ uyuyan Hânüman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer; Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;	Mezarlık	Lokasyon- Mekân
Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler : Evi sırtında, sokaklarda gezen âileler! Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâil! Serserî, derbeder, âvâre, harâmî, kâtil... Böyle kaç manzara gördüyse bizim kör kandil Bana göstermedi bir kerre... Niçin? Belli değil!		Lokasyon - Mekân
Hele yâ Rabbi şükür, karşıdan üç tâne fener Geçiyor... Sapmayarak doğru yürürlerse eğer,		Lokasyon- Mekân

Giderim arkalarından... Yolu buldum zâten. Yolu buldum, diyorum, gelmiş iken hâlâ ben! İşte karşımda bizim yâr-i kadîmin yurdu. Bakalım var mı ışık? Yoksa muhakkak uyudu.		
---	--	--

Tamamlama kısmında özellikle Seyfi Baba'nın yaşadığı yer ayrıntılı olarak tasvir edilir. Bu mekânlar hastanın davranışlarla da beslenerek daha da canlı hale getirilir. Yoksulluğun kol gezdiği mahalleye ben anlatıcı oldukça uzun ve meşakkatli bir yoldan gelir. Şiirin başından itibaren tasvir edilen yol, güzergâhın lokasyonunu tanımlayıcı nitelikte anlatılırken eve girildikten sonra; ıhlamur ve mangal için közü komşunun getirmesi, ortalığı aydınlatacak bir kandilin bile olmaması, merdivenlerin dikliği, yatılan/yaşanılan yerin kötülüğü gibi sefaletin ve yoksulluğun işareti olarak neler varsa şair mekânsal tamamlama keyfiyetiyle ve vicdani bir açıdan tasvir edilir. Dolayısıyla da kurguyu tamamlama niteliğindeki bu mekânlar, olayları derinleştirmek için kullanılan bir figür olarak şiirde işlevsellik kazanır. Aşağıda metinde geçen tamamlayıcı mekân kullanımı tablo haline getirilmiştir.

Şekil V: Seyfi Baba: Tamamlama

Tamamlama	Tamamlanan Şey	Atıf
Kapının orta yerinden ucu değnekli bir ip Sarkıtılmış olacak, bir onu bulsam da çekip Açıversem... İyi amma kapı zâten aralık... Gâlibâ bir çıkan olmuş... Neme lâzım, artık, Girerim ben diyerek kendimi attım içeri, Ayağımdan çıkarıp lastiği geçtim ileri.	Ev	Dönemin yaşam biçimini ve sosyal hayatı aktarma
Odanın loşluğu kasvet veriyor pek, baktım. Şu fener yansa, deyip bir kutu kibrit çaktım. Hele son kibriti tuttum da yakından yüzüne, Sürme çekmiş gibi nûr indi mumun kör gözüne!		Durum- Mekân
Çekerek dizlerinin üstüne bir eski aba, Sürünüp mangala yaklaştı bizim Seyfi Baba. – Ihlamur verdi demin komşu... Bulaydık şunu, bir... – Sen otur, ben ararım... – Olsa içerdik, iyidir..		Mahalle Kültürü- Mekân
Mehmet Ağ'nın evi akmış. Onu aktarmak için Dama çıktım, soğuk aldım, oluyor on beş gün. Ne işin var kiremitlerde a sersem desene! İhtiyarlık mı nedir, şaşkınlım oğlum bu sene. Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi? Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?		Dönemin yaşam biçimini ve sosyal hayatı aktarma
İhtiyar terleyedursun gömülüp yorganına...		Değer, ahlak - Mekân

Atarak ben de geniş bir kebe mangal yanına, Başladım uyku taharrîsine, lâkin ne gezer! Sızmışım bir aralık neyse, yorulmuş da meğer.		
--	--	--

Bayram

Güneş'e göre "Bayram" şiirinde geçen oyun mekânı Akif'in yaşadığı semt olan Fatih merkezde bir yerdir. (Güneş 2021; 248) Bu durum meselenin daha gerçekçi olmasını ve anlatımın samimiyetini artırmaktadır. Bayramın ikinci günü Fatih'te bir oyun alanının anlatıldığı metinde yoksulluk sebebiyle salıncağa bindirilmeyen bir yetim kızın salıncağa binemeyişi hikâye edilir. Hikâye sonunda yetim kız da gülen çocukların arasına karışır(Doğan, 2021). Akif, bayramı oyun mekânıyla birlikte hatırlama gayretindedir. O da Fikret gibi "bayram yetimlerin hakkıdır" şeklinde düşünür ve bayram vaktini, yetim çocuğu ve oyun alanını mekânsal hafıza olarak hikâyede bir araya getirir. Bu sebeple de mekânı tanımlayan bir figür olarak oyun mekânı hareketlerle birlikte tasvir edilir.

Şekil VI: Bayram: Tanımlama

Tanımlama	Tanımlanan Şey	Atıf
Gelin de bayramı Fâtih'te seyredin, zîrâ Hayâle, hâtıra sığmaz o herc ü merc-i safâ, Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan Tutun da, tâ dedemiz demlerinden arta kalan, Asırlar ölçüsü boy boy asâli nesle kadar, Büyük küçük bütün efrâd-ı belde, hepsi de, var!		Lokasyon – Mekân
Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar, İçinde darbuka, deflerle zilli şakşaklar. Biraz gidin: Kocaman bir çadır... Önünde bütün, Çoluk çocuk birer onluk verip de girmek için Nöbetle bekliyorlar. Aceb içinde ne var? "Caponya'dan gelen, insan suratlı bir canavar!"		Lokasyon- Mekân
Geçin: Sırayla çadırlar. Önünde her birinin Diyor: "Kuzum, girecek varsa, durmasın girsin." Bağırmeden sesi bitmiş ayaklı bir i'lân. "Alın gözüm, buna derler..." sadâsı her yandan. Alettirikçilerin keyfi pek yolunda hele: Gelen yapışmada bir mutlaka o saplı tele.		Lokasyon- Mekân
Terâzilerden adam eksik olmuyor; birisi İnince binmede artık onun da hemşerisi: "Hak okka çünkü bu kantar... Firenk icâdı gıram Değil! Diremleri dört yüz, hesapta şaşmaz adam."	Oyun Alanı	Lokasyon - Mekân

<p>– Muhallebim ne de kaymak! – Şifâlıdır ma'cûn! – Simid mi istedin ağ ? – Yokmuş onluğum, dursun.</p>		
<p>O başta: Kuskunu kopmuş eyerli düldüller, Bu başta: Paldımı düşmüş semerli bülbüller! Baloncular, hacıyatmazcılar, fırıldaklar, Horoz şekerleri, civ civ öten oyuncaklar; Sağında atlıkarınca, solunda tahtirevan; Önünde bir sürü çekçek, tepende çifttekolan.</p>		Lokasyon- Mekân
<p>Öbek öbek yere çökmüş kömür çeken develer... Ferâğ-ı bâl ile birden geviş getirmedeler. Koşan, gezen, oturan, mâniler düzüp çağırın, Davullu zurnalı “dans!” eyleyen, coşup bağırın Bu kâinât-ı sürûrun içinde gezdikçe, Çocukların tarafındaydı en çok eğlence.</p>		Lokasyon - Mekân
<p>Hele yâ Rabbi şükür, karşıdan üç tâne fener Geçiyor... Sapmayarak doğru yürürlerse eğer, Giderim arkalarından... Yolu buldum zâten. Yolu buldum, diyorum, gelmiş iken hâlâ ben! İşte karşımda bizim yâr-i kadîmin yurdu. Bakalım var mı ışıık? Yoksa muhakkak uyudu.</p>		Lokasyon- Mekân

Mahalle Kahvesi

Mahalle Kahvesi adlı hikâye, Akif'in Almanya'ya gidişinden sonra yazılmış bir eserdir. Alman kafeleri ile Türk kahvelerini mukayese ederek toplumsal meselelerin kaynağı olarak düşündüğü kahvehaneyi ayrıntılı bir biçimde anlatır. Onun şiirlerinde kahvehaneler; milleti uyuşturan, tembelliğe gark eden, milletin gayretini emen ve toplumsal düzeni bozan yozlaştırıcı mekânlar olarak tasvir edilir; bu mekânlar sosyal bir mekân olarak değil, toplumun çalışmasını ve böylelikle de medeniyetin/toplumun ilerlemesini engelleyen miskinlik mekânları olarak aktarılır. (Kanter 2017; 218) Türk toplumunun geri kalmışlığını kahve üzerinden aktaran Akif, kahveyi mekân olmanın ötesinde bu mekânı toplumsal kimlik ve kişiliğin yansıması olarak görür. “Dilenci şekline girmiş sinsi cânîler” olarak nitelediği bu mekânı ilerleyen dizelerde ayrıntılı bir biçimde olumsuz yönleri ve ilginç benzetme ve tespitleriyle gözler önüne serer. Şair bu metinde bir tahkiye yapmaz onu yerine kapı eşliğinden itibaren duvarda bulunan tablolara varıncaya kadar her detayı tasvir eder; kahveye bir kişilik vererek adeta Türk toplumlumun fotoğrafını çeker. Benzer bir yaklaşım Meyhane adlı manzum hikâyesinde de görülmektedir. Orada da anlatıldıkça karakter ya da kişilik haline gelen bir mekân görmek mümkündür. Akif'e göre meyhane; içinde değil kenarlarında bile aşağılık rüzgârının estiği, iyilik ve yüceliğin onun içinden ve çevresinden kaçtığı, zemininden ümitsizlik inilteleri çıkan, yıkılan yuvaların ve dağılan ailelerin mezarlığı haline gelmiş bir yerdir. Mahalle kahvesi de benzer bir usulle kişilik kazanır ve toplumsal meselenin daha somut hale gelmesi sağlanır. Aşağıda tanımlama tablosu verilmiştir.

Şekil VII: Mahalle Kahvesi: Tanımlama

Tanımlama	Tanımlanan Şey	Atıf
<p>“Mahalle kahvesi!” Osmanlılar bilir ne demek? Tasavvur etme sakın “Görmedim nedir?” diyecek. Dilenci şekline girmiş bu sinsi cânîler, Bu, gündüzün bile yol vermeyen, harâmîler, Adımda bir dikilir, azminin, gelir, önüne... Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe! Evet, dilenci sanır seyr eden kıyâfetini; Fakat bir onluğa âgûş açan sefâletini,</p>	Kahvehane	Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Hayır, bu perde, bu Şark'ın bakılmayan yarası; Bu, çehresindeki levsiyle yurda yüz karası; Hayâtımızda gediktir “gedikli” nâmıyle, Açık durur koca bir kavmin ihtimâmıyle! Sakın firengiye benzetmeyin fecâ'atini : Bu karha milletin emmekte rûh-i gayretini. Mahalle kahvesi Şark'ın harîm-i kâtilidir; Tamam o eski batakhâneler mukâbilidir .</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Yatar zemîn-i sefilinde en kesîf eşbâh, Yüzer havâ-yı sakîlinde en habîs ervâh. Dehân-ı lâ'nete benzer yarıklarıyle tavan, Kusar içinde neler varsa hâtîrâtından! O hâtîrâtı sakın sanmayın: Meâlîdir; Bütün rezâil-i târîhimizle mâlîdir.</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik; Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma, pis bir eşik. Şu gördüğüm yer için her ne söylesen câiz; Ahırla farkı: O yemliklidir, bu yemliksiz!</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar, Maun cilâsına batmış tütünle nargileden; Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden, Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al, Vücûdu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Kenarda, peykelerin alt başında, bir kirli Tomar sürükleniyor, bir yatak ki besbelli: Çekilmiş üstüne yağmurluğumsu bir pırtı,</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân

<p>Zavallının, güveden, lîme lîme hep sırtı. Kurur bu örtünün üstünde yağlı bir mendil; Ki “Bir tependen inersem!” diyen hasır zembil; Onun hizâsına gelmez mi, bir döner şöyle; Sicimle kulpuna ilmikli çifte mestiyle! Duvarda eski ocaklar kadar geniş bir oyuk, İçinde camlı dolap var ya, raflarında ne yok!</p>		
<p>Duvar da türlü resimler: Alındı Çamlıbeli, Kaçırılmış Ayvaz’ı ağlar Koroğlu rahmetli! Arab Üzengi’ye çalmış Şah İsmail gürzü; Ağaçta bağlı duran kızda işte şimdi gözü. Fıraklıdır Kerem’in “Of!” der demez yanışı, Fakat şu “Âh min’el-aşk” a kim durur karşı?</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın, Yayılmış üstüne birçok kağıt ki, oynayanın, Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam. Ya tavlının kiri, kâbil değildir anlatamam. Harîta-vâri açılmış en orta yerde dama; Beyaz mı taşları, yâhud siyah mı, hiç sorma!</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Ayak teriyle cilâlanma tahta peykelere, Külâhlı, fesli dizilmiş yığın yığın çehre: Nasîb-i fikr ü zekâdan birinde yok gölge; Duyulmamış bu beyinlerde his denen meleke!</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân
<p>Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan, Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar: “Ya sizin bir yuvanız yok mu?” diyor anlaşılan, Dişi erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar...</p>		Kişilik olarak tanımlama – Mekân

Sonuç

Mehmet Akif, mekânları toplumsal kimliği inşa eden mühim bir figür olarak görür. Mekânlar canlı birer varlık gibi görülmeseler de farkına varılmadan tüm toplumu bir kolektif şuurla donatan somut göstergelerdir. Akif kullandığı mekânları seçerken zihninde sorun kıldığı şeyler üzerinden bu mekânları seçer ve mekânları bu sorunun bir parçası ya da onun somut bir göstergesi olarak düşünür. İnsanların zamanlarını hesapsız bir biçimde harcamaları sorun ise yer elbette kahvelerdir; insanların fakirlik ve yokluk içinde hayat sürmeleri bir toplumsal mesele ise bunu en iyi anlatacak şey ücra bir köşede kalmış salhurde bir evde yaşamaya çalışan hasta evidir, devrin ekonomik durumunu anlatan henüz onarılmamış ve bakım yapılmaması gelmemiş olan sokaklar ve evlerdir; annesi olmayan bir yetim kızın parasızlık sebebiyle eğlenemediği oyun alanlarıdır; on üç yaşında asker olma hayalini ve hamal babasını kaybederek zamanın sefaleti içinde geçim derdi üstüne çullanan, babasından kalan eski küfeyi tekmelemekle tepkisini gösteren Fatih’in arka sokaklarında yaşayan Ömer’in ayağıdır.

Çalışmada bahsi geçen tanımlayıcı ve tamamlayıcı mekân kullanımı Akif'in bile isteye tercih ettiği ya da tasnif ettiği mekân kullanma biçimi değildir. Akif bu mekânları, mekânı tasvir etme ya da anlatma bilinciyle dikkate almaz. Mekânlar oldukça sahicidir ve hikâye içinde figüratif olarak metin içinde boşluk bırakmayan bir kurmaca unsur olarak aktarılırlar. Kendi kendine gelişen bu mekânsal kullanım, yazarın hayatı ile anlattığı şeyler arasında herhangi bir tenakuzun olmaması ile açıklanabilir.

Şairin diğer şiirlerinde de benzer yaklaşımları yakalamak mümkündür. Bu durum, ömründe kendine ait bir mekâna sahip olmayan Akif için oldukça dikkate değerdir. Şair öncelikle gerçek anlamda iyi bir gözlemcidir ve gözü bu özelliğini vicdan uyanıklığı ile de birleştirir. Akif tasvir ettiği mekânlara bütünsel manada bakmakta ve problemi vicdani bir açıdan ele alarak doğrudan okuruna aktarmaktadır. Yani Seyfi Baba hikâyesinde olduğu gibi sokakların anlatımından hareketle okur, meselenin gidişatının hangi yöne olacağı ile ilgili bir tahmin yapabilir. Bu onun mekânı olaya katma ve anlatımda kullandığı bir yöntemdir ve bunu bir kameraman edasıyla yapar. Söylediği cümlelerin hepsinde ya da kullandığı tasvirlerin tümünde oradan geçen ve orada bulunan bütün insanların gözü, serzenişleri, acısı, trajedisi, tenkiti, hüznü ve en önemlisi de onun kendi içinde duyduğu toplumsal vicdanı vardır. Akif'in tüm manzum hikâyelerine bakılan ama tekrara düşmemek için konuya uygun olan benzer örneklerden bazılarının tercih edildiği bu çalışmada bahsi geçen iki tür mekânla ilgili aşağıdaki tespitler yapılmıştır

Akif'in tanımlayıcı mekânlarında

1. Anlatılan konunun ele alınış biçimiyle mekânın ele alınış tarzında bir uyum olması dikkati çeker. Yani mekân tasvirinden konuyu ya da mesajı tahmin etmek mümkündür. Küfe hikâyesinde sokak tasvirleri tek başına bir olay anlatılmasa da okura bir şey söylemektedir.
2. Mekânlar bir hikâye ya romanda olduğu gibi bizzat keşfedilip konuya dâhil edilmez. Mahalle kahvesi doğunun geri kalması üzerine inşa edilir mekân da bu düşüncenin etrafında tecessüm eder.
3. Mahalle Kahvesi gibi hikâyenin konusu olan mekânlar, insan hüviyetinde tasvir edilir. Olumsuz gidişatın müsebbibi olan bu tür yerler genel olarak metinlerde bir olumsuz kişilik tipi olarak aktarılır.
4. Mekânlar konuyla bağlantılı yerlerdir fakat her detay uzun bir gözlem neticesi tahlil edilmiş neye benzetileceği önceden çalışılmış gibidir. Özellikle Mahalle Kahvesi' ve Meyhane'de yapılan benzetmeler bu anlamda dikkate değerdir.
5. Mekânlardaki kişiler yoksul ve problemlili insanlar olunca tabiatıyla mekânların çoğu da yoksulluğu yansıtan mekânlardan seçilmiştir.
6. Tenakuz ve trajedi mekânları aktarmada güçlü ve önemli bir etkendir.
7. Mekânların tasvirinde hareket bağlı bir sıralama dikkati çeker. Aksiyona bağlı olarak gözün gördüğü şey sırasıyla anlatılır.
8. Tanımlayıcı mekânlar kurmaca zamanının vermede okura ipucu sunar.
9. Mekân sosyal statüye gönderme yapan mühim bir öge olarak hikâyelerde kullanılır.

Akif'in tamamlayıcı mekânlarında;

1. Bu tür mekânlar hikâye kurgusunu tamamlamaktadır. Seyfi Baba manzumesinde fakirliği ve yokluğu; mekânın kapısından fenerin olmayışına; mangalın yokluğundan ocağın yanmamasına kadar okur tüm detaylarıyla hisseder.
2. Tanımlayıcı mekânlar metnin girizgâh kısmında bulunurken tamamlayıcı mekânlar daha çok olayların geçtiği iç kısımlarda bulunur.
3. Tamamlayıcı mekânlar tanımlayıcı mekânlar gibi ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmez bir olay ve hareketle birlikte verilir.
4. Tamamlayıcı mekânlar daha çok iç mekânlardan oluşurken; tanımlayıcı mekânlarda dış mekânlar çoğunluktadır. (Mahalle Kahvesi ve Meyhane'yi bunu dışında tutmak gerekir)
5. Tanımlayıcı mekânlar "yüzme bilmeden geçilmeyen sokaklar" örneğinde olduğu gibi akılda kalıcıdır. Tamamlayıcı mekânlar ise daha az akılda kalıcıdır.
6. Tamamlayıcı mekânlarda parça parça aktarma ve bütüne dâhil olma varken tanımlayıcı mekânlarda bütünsel bir yaklaşım esas alınmıştır.

Kaynakça

- Çonoğlu S. (2021). *Mehmet Akif Ersoy Safahat*. Ötüken Neşriyat.
- Doğan A. (2021). Mehmet Âkif'in Manzumelerinde Çocuk. <https://www.tyb.org.tr/prof-dr-abide-dogan-mehmet-akifin-manzumelerinde-cocuk-52944h.htm> (E.T. 06.09.2023)
- Gökçek, F. (2005). *Mehmet Âkif'in Şiir Dünyası*. Dergâh Yayınları.
- Güneş M. (2021). Mehmet Akif'in Manzum Anlatılarında Kurgu ve Gerçeklik. Prof. Dr. Sedat Adıgüzel, Prof Dr. Hüseyin Baydemir, Doç. Dr. Mayramgül Dıykanbay, Dr. Öğr. Üyesi Nursan İldırı (ed.). *Uluslararası İstiklâl Marşı'nın Kabulünün 100. Yılı ve Türk Dünyası Edebiyatlarında Hürriyet Fikri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde. (141-208). Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Güneş, M. (2016). *Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye*. Hece Yayınları.
- Kanter B. (2017). Mehmed Âkif Ersoy'un Şirlerinde Mekânın Anlam Alanları. *80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy Bilgi Şöleni Kitabı*. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Üstten Uslu A. (2022). Mehmet Akif Ersoy'un Yakın Çevresindeki Önemli Simalar. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 26 (1), 187-199.